

TÜRK TOPLUMUNDA MİLLİYET VE MİLLİYETÇİLİK FİKRİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

Alaattin UCA*

Millet ve milliyetçilik, sosyal bilimlerin üzerinde mutabakata varmakta güçlük çektiği konularından biridir. Sosyolojik açıdan milliyetçiliğin ırk, dil, kültür gibi objektif unsurlarla tanımlanması güçtür. Subjektif unsurlara ağırlık veren yaklaşımlar milliyetçiliği daha esnek bir zemine getirmektedir. Buna göre temel subjektif faktör bir topluluğun yaşayan ve aktif işbirliği arzusudur. Bu açıdan bakınca millet en basit şekliyle, kendilerinin millet olduğunu hisseden insanların topluluğu olarak tarif edilmektedir¹. Milliyetçilik ise bir sosyal politika prensibi veya fikir akımı olarak, millet gerçeğinden hareket eder ve milli menfaati temin gayesi ile bir ideal etrafında toplanmayı ve toplumu yüceltme amacını gösterir.

Milliyet duygusu her millette en eski çağlardan beri mevcuttur. Bu prensip, mensup olunan milleti sevmek, hususiyetlerine yakınlık ve bağlılık duymak, diğer milletlere kendi milletini tercih etmek, öteki milletlerden daha ileri, daha kuvvetli, daha parlak olmasını istemek, bunun çarelerini aramak, bunun için çalışmak ve kendi milletini hür ve müstakil yaşatmak demektir².

Bugün yaygınlaşmış anlamıyla milliyetçilik, milletini sevmek, onu yüceltmek ve yükseltmektir³.

Peyami Safa'ya göre, "Milliyet fikri tarihin ilk çağlarında bir tohum, ortaçağlarında bir fidan, zamanımızda gölgesini bütün dünyaya salan bir ağaç halindedir. Tarih bu ağacı devirmek için onun köküne vurulan her baltanın

* Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Uzmanı

1 TÜRKÖNE, Mümtazer, Siyasi İdeoloji Olarak İslamlığın Doğuşu, İstanbul, 1991, s.249.

2 Reha Oğuz TÜRKKAN, İleri Türkçülük, İstanbul, 1946, s.12.

3 Abdulhadi TOPLU, Türk Milliyetçiliği ve Karşı İdeolojiler, Ankara, 1976, s.14.

kırıldığını gösteriyor. Çünkü bütün tarih boyunca insan topluluklarının en büyük özlemi tam ve müstakil bir milli hüviyete kavuşmaktır."⁴

Türkçülük ise Türk milliyetçiliğinin adıdır. Kelimenin sonundaki ek, yerine göre mensupluk, sevgi ve taraftarlığı gösteren bir ektir. Türkçülük de Türk sevgisi ve taraftarlığı demek olduğuna göre, kelime yerinde kullanılmıştır⁵.

Reha Oğuz Türkkkan'a göre "Türkçülük, Türk milliyetçiliği demektir. Nasıl ki Alman milliyetçiliğine Cermanizm ve İrlanda milliyetçiliğine Seltisizm deniyorsa, Türklerin milliyetçiliğine de Türkçülük deniyor.

Türkler için milliyetçi olmak tabii ise, Türk milliyetçiliği demek olan Türkçülük de doğru bir tabirdir. Ziya Gökalp bu deyim kullanmakla hata etmemiştir."⁶

Türklük duygusu ve milliyet şuuru Türk toplumunda tarihin en eski çağlarından itibaren mevcuttur. Türklerin Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarında ardı ardına devletler kurmaları ve Orta Asya'daki anavatanlarından getirdikleri kültür unsurlarını bu uzak diyarlarda yaşatmalarının sırrı kuvvetli bir milliyet şuuruna sahip olmalarında aranmalıdır⁷.

Avrupa kültür dairesinde ancak Ondokuzuncu asırdan itibaren beirmeye başlayan milliyet fikri. Türk kültür tarihinde İslamiyetten önceki devirlere dayanacak kadar eski ve muhtelif vesikalar üzerinde tesbit edilebilecek kadar açık ve kuvvetli bir şuur halindedir⁸. Hatta, Reha Oğuz Türkkkan çok daha ileri gidip, Sumer destanlarını gözönüne alarak şunları söylüyor: "Her sahada üstünlüklerini terennüm eden Sumer Türkleri, Türkçülüğe 6000 yıllık eşsiz bir mazinin temellerini kurmuşlardır."⁹

4 Peyami SAFA, Millet ve İnsan, İstanbul, 1943, s.38.

5 Hüseyin Nihat ATSIZ, Türk Ülküsü, Ankara, 1973, s.28.

6 Reha Oğuz TÜRKKAN, Milliyetçilik Yolunda İstanbul, 1944, s.5.

7 Ercüment KURAN, Türk Milliyetçiliğinin Gelişmesi ve Yusuf Akçuraoğlu, Türk Kültürü, C.IV, Sayı:42, s.529.

8 İsmail Hami DANIŞMEND, Türklük Meseleleri, İstanbul, 1966, s.12.

9 Reha Oğuz TÜRKKAN, Türkçülüğe Giriş, İstanbul, 1940, s.45.

Türklerde milliyetçiliğin bundan 2000 yıl öncesine ait izleri bizzat Avrupalı bilginler tarafından tesbit edilmiştir. Tanınmış Alman ilim adamı Sinolog Fr.Hirth eski Çin yıllıklarında araştırma yaparken Asya Hun İmparatorlarından Çi-çi'nin (ölümü M.ö.36) halka irad ettiği nutuktan parçalara rastlamış ve hayretle görmüştür ki bu ünlü Türk liderinin devlet anlayışı doğrudan doğruya milli duygulara dayanmaktadır. Çi-çi'nin atalarından kalan yadigârlar arasında geniş ülkelerle birlikte, hürriyet ve istiklâlin de bulunduğunu ve bu en kıymetli emanetlere ehemmiyet verilmemesinin milli ihanet sayılacağını açıklayan sözlerini, dünya edebiyatında milliyet fikirlerinin ilk dile gelişi diye yorumlayan Fr.Hirth şu neticeye varmıştır: "Tarihte milliyetçiliği devlet siyasetinde temel yapan ilk devlet adamı Çi-çi'dir"¹⁰.

Türklerde milliyet fikri en kuvvetli şuur şeklini daima muhafaza etmiş ve çok defa "Devlet" mefhumu, "Milliyet" mefhumu ile beraber yürümüştür. Eski Türklerde milliyet fikrinin en açık tezahürleri, dilleriyle kültürlerinin müdafaasında gösterdikleri milli gayretlerde görülebilir. Bu hususta tesadüf edilebilen diğer bir vesika, Çinlilerin "Tu-Kiu" dedikleri ve "Göktürk" İmparatorluğu'nun ilk devirlerine yani miladın altıncı asrına aittir. Sinolog (Stanislas Julien)'in "Pien-i tien" ismindeki Çin kaynağından tercüme ettiği vesikalar içinde Türk hakanı (Şe-tu)nun. Çin İmparatoru (Kao-tsu) ya Çin'in talepleri hakkında gönderdiği şu mektup, Türk milliyetçiliği tarihinin belki en kıymetli vesikasıdır: "Şimdi, oğlum sarayınızda isbat-ı vücud edecek ve her sene harac olarak ilahi bir asla mensub atlar takdim edilecektir; her gün sabahın akşama kadar sizin emirlerinizden başka birşey dinlemeyeceğim. Fakat elbiselerimizin önlerini kesmeye, omuzlarımızda dalgalanan saç örgülerimizi çözmeye, dilimizi değiştirmeye ve sizin kanunlarınızı kabul etmeye gelince, bizim adetlerimizle an'anelerimiz o kadar eskidir ki ben şimdiye kadar bunları değiştirmeye cesaret edemedim; bütün millet aynı kalbi taşıyor..." Bu vesikada hakan çeşitli fedakârlıklarda bulunuyor, yalnız tarihten daha eski olan Türk

¹⁰ İbrahim KAFESOĞLU, Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri, Ankara, 1966, s.10.

diliyle Türk kültüründen vazgeçmeyeceğini Türk milleti namına resmi bir nota ile ilan ediyor¹¹.

Çin'in entrikaları sonucu perişan duruma düşen bir takım Türk beylerine Çince ünvanlar verildi. Fakat bu resmi ve boş kelimeler bile Türklüğün milli şuurunu rencide ediyordu. Orhun Kitabelerinde bu acı durum şu sözlerle gelecek nesillere aktarıldı: "Asil gençler Çin milletine kul oldu. Lekesiz kızlar cariyeye oldu. Türk beyleri Türk ünvanlarını bırakıp Çin beylerinin Çince ünvanlarını alarak Çin imparatoruna inkiyad ettiler, elli yıl işlerini güçlerini ona hasrettiler." Türklerin yukarıdaki vesikaya göre bundan ondört asır evvel ve bu son vesikaya göre de bundan oniki asır evvel gösterdikleri bu milli şuur Avrupa kültür dairesinde ancak asırlar sonra (19.asır) kendini gösterdi¹².

Orhun Kitabeleri Türk milliyetçiliğini ortaya koyan bir vesikadır. Bu kitabelerde Göktürk Hakanı, Türkleri dünyanın tek hakim milleti olarak vasıflandırmakta, sevgi ve saygıyı övmekte Türk yurdu mukaddes Ötüken toprağına hiçbir yabancının ayak basamayacağını bildirmektedir. Hakan Bilge, Türklüğün ebediliğine o kadar inanmıştır ki, kendisine göre Türk devletinin çökmesi, Türk töresinin yürürlükten kalkması için ancak "Yukarıda mavi gökün yıkılması, aşağıda kara yerin yarılması" gerekir. Bu sözler milletine olan sevgi ve güvenin eseridir¹³.

Ayrıca, Yaratılış destanı, Alp-Er Tonga ve Şu destanları, Oğuz Kağan destanı, Bozkurt efsanesi, Ergenekon efsanesi, Göç destanı, Manas destanı Türk toplumunda milliyet fikrinin mühim unsurlarıdır. Mete Han, Kürşad, Bilge Kağan, Yuluğ Tigin, Kült Tigin, Tonyukuk ise bu fikrin sembolü ulu şahsiyetlerdendir¹⁴.

Göktürkleri takiben devlet kuran ve şüphesiz ortaçağların en medeni toplumu Uygur Türklerindeki "Kut Dağı Efsanesi"de Türk milliyetçiliğini adeta perçinleyen

11 Türklerde vatan ve milliyet duyguları hakkında bakınız. Osman TURAN, Türk Cihan Hakimiyeti Mefkûresi Tarihi, İstanbul, 1993.

12 DANİŞMEND, Türklük Meseleleri, s.16-20.

13 KAFESOĞLU, Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri, s.10-11.

14 Geniş bilgi için bakınız (TÜRKKAN, Türkçülüğe Giriş, s.44-54.)

delillerden bir başkasıdır. Burada Türk vatanının kutsallığına riayetsizlik yüzünden milletin uğradığı felaketler belirtilmektedir¹⁵.

Türklerde milliyet şuuru İslâmiyeti kabul ettikten sonra da uzun süre kuvvetle yaşamıştır. Anadolu'nun Türkleştirilmesi de Türklerin İslâmlaşmasının milli vasıfları yok edici bir güç olmadığını göstermektedir¹⁶.

Abbasi halifesi Memun'un (9. yüzyılın ilk çeyreği) özel kütüphanesinde görevlendirilen bir Türkün, diğer milletlere mensup memurlarla yaptığı, ünlü bir Arap şairinin divanında yer alan tartışmada Türk genci hakanlıklarını, milli meziyetlerini birer birer sayarak Türklerin kudretli, insafli, hür insanlar olduklarını; Arap, Acem, Rum vesairenin kendi ülkelerinde başkalarına kölelik ettiklerini söylemektedir. Ayrıca Arap edibi Câhiz ve Selçuklu vezirlerinden İbn Hassûl Türklerin üstünlüklerini ortaya koymak maksadiyle kitaplar kaleme almışlardır¹⁷.

Karahanlılar devrinde de Türk'ün millet, milliyet ve milliyetçilik anlayışının devam ettiğini bırakılan eserlerden anlıyoruz¹⁸.

Yusuf Has Hacib'in "Kutadgu-Bilig" adlı eseriyle, Kaşgarlı Mahmud'un "Divan-ı Lügat-it Türk" adlı eseri Türkçülüğün onurunu sürdürmüş büyük örneklerden ikisidir¹⁹.

Selçuklulara kadar milli bir devlet olarak gelen, millet ve milliyetçilik görüşü bugünkü anlayışa çok uygun olan Türkler, Selçuklular'dan itibaren beynelmilel bir anlayışa yöneldiler. Devlet politikası artık milli değil, islâmi oldu. Dil artık münhasıran Türkçe değil, resmi dil Farsça, ilim dili Arapça, ordu ve hanedan dili Türkçedir. Selçuklulara kadar Türk toplumuna hakim olan Türklük Mefkûresi, yerini islam mefkuresine bıraktı. 1243 Köseadağ bozgunu ile Moğol

15 KAFESOĞLU, Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri, s.11.

16 Yusuf SARINAY, Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları, İstanbul, 1994, s.23.

17 KAFESOĞLU, Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri, s.12.

18 Divan-ı Lügat-it Türk Tercümesi, (Çeviren: Besim Anılay), Ankara, 1992, c.I, s.3.

19 Ali Kemal MERAM, Türkçülük ve Türklük Mücadeleleri Tarihi, İstanbul, 1969, s.41.

istilasına uğrayan Anadolu Selçukluları eyaletlere bölünmüş ve her eyalet muhtar bir duruma geçmişti²⁰.

Anadolu, Moğol egemenliğinde 32 yılını doldurmuştu. Ülkenin her yanı bu felaketsel dönemin izlerini yansıtıyordu. Böyle bir ortamda yitirilmiş umutları diriltecek bir olay, 7 Haziran 1275 günü²¹ bir mucize olarak gelişti. "Karamanoğlu Mehmed Bey" in; "Şehzade Gıyasüddin Siyavuş" komutasındaki Türk birlikleri Konya'ya girdi ve şehri Moğol egemenliğinden kurtardı. Türkler yönetimin her kademesinde iş başına getirildi. Yine o kutlu ve kutsal günde "Karamanoğlu Mehmed Bey", Arapça ve Acemce konuşma ve yazışmayı resmen yasakladı, Türk dilini ilk kez devlet ve millet dili yapan yasayı yürürlüğe koydu. Bu milli amacı gerçekleştirme uğrunda şehid düşen Karamanoğlu Mehmed Bey ve benzerlerinin çabaları ile ki, Türkçülük; çağlar ve dönemler içinden bu yana ölümsüz varlığını sürdürdü²².

Aynı dönemin yani 13.yüzyıl Türk milliyetçilik tarihinin önemli bir ismi de Mevlâna Celâleddin Rûmî'dir. Mevlâna, Türklüğünü iftiharla ve açıkça ilan etti ve bir Türk milliyetçisi olarak Türk milletini yüceltti²³.

Asrın başlarında doğan ve Türkistan'dan Konya'ya göçen bu dahi Türk şair ve mutasavvıfı, Türkbirliği şuurunu gösteren meşhur rubaisinde:

"Yabancı sanmayın, ben de bu eldenim..."

Her ne kadar Hintçe (Farsça) konuşuyorsam da aslum Türktür!" demiştir²⁴.

Türkiye Selçuklularının son dönemi ile Osmanlıların ilk devirlerinde Anadolu Türklüğü, Arap ve İran dil ve edebiyatından kurtulma çabası ile dilde ve

20 Abdulhadi TOPLU, Türk Milliyetçiliği ve Karşı İdeolojiler, Ankara, 1976, s.31-33.

21 DANIŞMEND, Türklük Meseleleri, s.35.

22 MERAM, Türkçülük ve Türkçülük Mücadeleleri Tarihi, s.45.

23 Aydın TANERİ, Türk Kavramının Gelişmesi, Ankara, 1983.

24 TÜRKKAN, Türkçülüğe Giriş, s.58.

yeni devletin kuruluş hazırlıkları içinde uyguladığı politika ile milliyetçilik akımının temsilcisi olmuştur.

14.yüzyılda Aşık Paşa'nın Türk dili ve edebiyatının gelişmesine hizmeti ve özellikle Türkçeyi halk kitlelerine hitap edecek şekilde değerlendirmesi dilde milliyetçilik akımının belirgin tezahürlerindedir.

Osmanlı Devletinde, özellikle II.Murad zamanında (15. yüzyıl) milliyetçilik duygularının bir kere daha şahılandığı görülür. Bu devirde Türkçe eserler yazılmasına, devlet idaresinde Türk töresinin uygulanmasına önem verildi²⁵.

Reşid-el Din Tarihi'nin, Türk boylarının ilk tarihini ele alan birinci kitabı Farsça'dan, Türkçe'ye çevrildi ve Türklerin İslâm öncesi devirleri hakkında başka eserler de yayınlandı. İlk defa, Orta Asya Türk devlet ve gelenekleriyle bağlantı kurularak Osmanlı hanedanının soyu Oğuz Han'a dayandırıldı²⁶.

Aynı yüzyılda (15. yy.) Çağatay dil ve edebiyatının en yüce ve en ünlü kişilerinden biri olan Ali Şir Nevai yetişti. O, Türklüğün bir yana itilip, Arap ve Fars kültürüne önem ve değer yarışının sürdürüldüğü bir çağda ve çevrede yaşadı. Fakat Türklük şuurunu kaybetmedi. Türk dili ve kültürünün Arap ve Fars dil ve kültüründen daha yüce olduğunu ispatlamak için çalıştı. O, (İki Dilin Duruşması) anlamına gelen (Muhakemet-ül-Lügateyn)'i bu nedenle yazdı ve iddialarını isbat etti²⁷.

Ali Şir Nevai ile muasır olan Babür Han da milliyet mefkuresine sahip şahsiyetlerden biridir. Hatıratını Türkçe olarak kaleme aldığı gibi Türkçe şiirleri de vardır²⁸.

Vani Mehmed Efendi ise 17. yüzyılın tanınmış bir Türk milliyetçisidir. O, Arapların din bahislerinde bile gösterdikleri taassuba karşı çok meşru bir heyecanla

25 KAFESOĞLU, Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri, s.12.

26 SARINAY, Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları, s.24.

27 MERAM, Türkçülük ve Türkçülük Mücadeleleri Tarihi, s.259.

28 Hüseyin Namık ORKUN, Türkçülüğün Tarihi, İstanbul, 1944, s.38.

Türk milliyet ve ırkını müdafaa edip, Osmanlı medresesinin taassup devrinde Türkçülük bayrağını tefsir ilminin tepesine diken yegâne Türk alimidir²⁹.

Milli tarih, milli benlik sahasında büyük hizmeti dokunan şahsiyetlerden birisi de Ebul Gazi Bahadır Han'dır. Şecere-i Türki ve Şecere-i Terakime adlı eserleri vardır. Oğuz Türklerinin de tarihini yazarak, Asya'daki Türklere milli tarihlerini öğretmiştir³⁰. Sayıları az da olsa bu büyük şahsiyetlerin Türkçülük fikrinin tarihi gelişiminde çok önemli yerleri vardır.

Osmanlı Devleti, kuruluşunda örf ve adetlere ve dini kurallara yer veren bir devlettir. Yavuz Sultan Selim'in hilafeti kabullenmesine kadar devletin yapısında ve toplumda milli hususiyetler hakim iken bundan sonra Selçukluların son döneminde olduğu gibi Osmanlı Devleti, milli bir devlet hüviyetinden beynelmilel devlet vasfını kazanmış oldu³¹.

"Türk Sesi", "Türk Sözcüğü" duyulmaz ve görülmez oldu. 17. yüzyıl ortalarına kadar zaman zaman ortaya çıkan ve ses veren Türkçüler, 19. yüzyıla kadar yaklaşık iki yüzyıllık uzun dönemde görülmez olmuşlardı³².

Devlet, toprak kaybetmeye başlayınca devlet adamları ve aydınlar geleneksel düzene geri dönme metodunu kullanarak çare aradılar. Fakat, Batı karşısında yenilgiler devam edince ıslahatlarda ilham kaynağı olarak Batı'ya döndüler. Avrupa örnek alınarak girişilen ilk sistemli çağdaşlaşma fikri III.Selim'in başlattığı Nizam-ı Cedid hareketinde ifadesini buldu. Daha sonra II.Mahmud zamanında hızlanan çağdaşlaşma hareketleri, müslim ve gayr-i müslimlerin isyanları ve Avrupalı devletlerin müdahaleleri ile birleşince siyasi manada reforma zemin hazırlanmış, bu reform Tanzimat hareketi olarak doğmuştur³³.

Türklerin, Osmanlı hanedanından ve imparatorluktan ayrı bir millet sayılması fikri Ondokuzuncu yüzyılda Batı tesiri altında ortaya çıkmış ve

29 DANIŞMEND, Türklük Meseleleri, s.67.

30 ORKUN, Türkçülüğün Tarihi, s.39.

31 TOPLU, Türk Milliyetçiliğine Karşı İdeolojiler, s.37.

32 MERAM, Türkçülük ve Türkçülük Mücadeleleri Tarihi, s.81.

33 SARINAY, Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları, s.33.

gelişmiştir. Avrupa'da Fransız İhtilali'nden sonra yayılan vatan, millet, hürriyet ve eşitlik gibi kavramların Osmanlı tebaası arasında yayılmaya başlaması sonucu Hıristiyan tebaanın bağımsızlık kazanarak imparatorluktan birer birer ayrılmalarından sonra, buna tepki olarak Türk milliyetçiliği de doğmaya başlamıştır. Birçok milliyetçilik akımlarında olduğu gibi Türk milliyetçiliğinin bu yeniden uyanışı da dil ve tarih gibi kültürel sahalardaki araştırmaların gelişmesiyle başlamıştır³⁴.

Türk milliyetçiliğinin teşekkülünde, Batı'daki Türkoloji çalışmaları da önemli rol oynamıştır. Türkoloji araştırmaları milli şuuru uyandırmak, kendini tanımak için başta gelen bir ilimdir. Yabancıların da bu husustaki araştırmaları bizim milli hareketimizde etkili olmuştur.

1625 yılında Paris'te doğan Barthelmd Herbelot, Çin kaynaklarının Türkler hakkında verdiği malumatı nakletmekte ve önemli izahat vermektedir. Tulun'da 1718'de doğmuş olan Amiot, Tatar-Mançu-Fransızca bir lügat neşretmiştir.

Fransa'da Türkologların babası Josephe de Guignes'dir. "Hunluların, Türklerin, Moğolların ve Daha Sair Tatarların Tarihi" adlı eseri Türkolojinin temeli sayılmalıdır.

Abel Remusat, Klaproth, Stanislas Julien, Edouard Chavannes Türkolojiye hizmeti geçen ünlü şahsiyetlerdendirler.

Türkolojiyi Sinolojiden çıkaran en mühim eser Strahlenberg'in kitabıdır. Strahlenberg, Poltova muharebesine katılmış İsveçli bir subaydır. Ruslara esir düşünce on seneden fazla bir süre Rusya'da dolaşmış eski Türk kitabelerini bulmuş, Ebul Gazi Bahadır Han'ın Şecere-i Türki adlı eserini Avrupa'da tanıtmıştır.

Danimarkalı Vilhelm Thomsen Orhun Kitabelerini okumayı başardı, birçok ilim adamı Türk kitabeleri üzerinde tetkiklere başladı.

Vilhelm Radloff ise, Türk kitabelerini iki cilt halinde Almanca'ya tercüme ile neşretmiş ve muvazzam bir Türkçe-Almanca-Rusça lügat çıkarmıştır³⁵.

34 SARINAY, Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı, Ankara, 1990, s.23.

35 ORKUN, Türkçülüğün Tarihi, s.28-36.

Vambery Arminus ise Seyahatnamesiyle meşhur Macar Türkoloğudur³⁶.

Burada bahsedilenler dışında kendilerine şükran duyduğumuz daha pek çok Türkolog bulunmaktadır ki bunların çalışmaları milliyet fikrinin yeniden uyanmasında etkili oldu³⁷.

Türk milliyetçiliği ve miliyet duygusu, kısmen yerli ve yabancı fikir adamlarının yazılarıyla ve daha çok milli bilinçlerine kavuşmuş kavimlerin birbiri ardından Osmanlı Devleti'ne indirdikleri darbelerden alınan acı derslerin etkisiyle uyandı³⁸.

Milliyet fikrinin uyanışı, Tanzimat döneminde kültürel milliyetçilik çerçevesinde ele alabileceğimiz sade bir dil yaratma çabaları ile gündeme geldi. Yazı dilinin sadeleştirilmesi yolunda ilk girişimi Mustafa Reşit Paşa yaptı. Dile karşı, duyulan ilgi zamanla konuşma ve yazı dili ikiliğini kaldırma çabasına dönüştü. Dil ve Edebiyat sahasında başlayan Türkçülük, Batı'daki Türkoloji çalışmaların etkisiyle başta tarih anlayışı olmak üzere diğer alanlara kaymaya başladı³⁹.

1845'te İbrahim Şinasi, yalnız Türkçe kelimeler kullanarak mısralar yazmayı denedi. Bu tarihe kadar Türk edebi dili Arapça ve Farsça kelimelerden ve nutuk tabirlerinden meydana gelen suni bir lisandı. Şinasi, Fransızca'dan tercümeler yaptı ve sade bir Türkçe kullandı. Tercüman-ı ahval adlı ilk gayr-i resmi gazeteyi çıkardı. Başka yerlerde olduğu gibi Türkiye'de de çağdaş milliyetçilik hisleri ana diline yakın ve tabii bir edebiyat dilinin vücuda gelmesiyle yükseldi⁴⁰.

Ziya Paşa, Türklerin asıl şiirini taşrada canlı şekilde yaşayan halk edebiyatında aramak gerektiğini yazdı. Ahmed Vefik Paşa, Türkçe'nin zenginliklerini belirtti. Ali Süavi, bazı yayınlarında açıkça Türklükten bahsetti. Devletin kurucu unsuruna dikkati çekti. Birçok Tanzimat yazarlarının aslında Türk milliyetçiliğine

36 Yusuf AKÇURA, Yeni Türk Devleti'nin Öncüleri (1928 Yılı Yazıları), Ankara, 1981, s.33.

37 Geniş bilgi için bakınız. (ORKUN, Türkçülüğün Tarihi, s.28-36.)

38 Turhan FEYZİOĞLU, Atatürk ve Milliyetçilik, (Tarihsiz), Ankara, s.19.

39 SARI NAY, Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları, s.67.

40 Hans KOHN, Türk Milliyetçiliği, (Çeviren: Ali Çetinkaya), İstanbul, 1944, s.10.

gönül vermiş olsalar bile bunu Osmanlılık perdesi altında saklamaya çalıştıkları bir sırada, Muallim Naci bir şiirinde açıkça "Ben Türküm" diyebildi⁴¹.

Namık Kemal, vatanperverlik temasını işledi. Ancak Osmanlı Devleti'ni parçalayacağı korkusuyla açıktan açığa Türklük davasını savunamıyordu⁴². En meşhur mısraları, Türkçülük tarihinin en güzel sözlerindedir:

"Ecdadımızın heybeti mârufu cihandır.

Furat değişir sanma! Bu kan yine o kandır!"⁴³.

Tanzimat dönemi yazarlarından Sait Bey'in sade Türkçeyi savunan dizeleri de o dönem için bir yeniliktir:

"Arapça isteyen Urban'a gitsin,

Acemce isteyen İran'a gitsin,

Frengiler Frengistan'a gitsin,

Biz ki Türküz, bize Türkî gerektir.

Bunu anlamayan cahül demektir."⁴⁴

Askeri okullar müdürü Süleyman Hüsnü Paşa'nın öğretime Türk milletçiliğini sokmayı başaran ilk zat olduğu ileri sürülmüştür. Tarih-i Alem adlı eserinde, Osmanlılar içinde ilk defa olarak Türk Tarihinin köklerini Hunlara, Göktürlere götürmekle mühim bir yer tutar⁴⁵.

Türkçülük hareketi, Meşrutiyet döneminde hızlandı. Bunun iki sebebi vardı. Biri Osmanlı İmparatorluğu içindeki bütün milletler milliyet davası güdüyorlardı. İkinci sebep, memleket içindeki azınlıkların Türklere karşı kazandığı iktisadi üstünlüktü. Azınlıkların bu hallerine karşı duyulan reaksiyon Türklerde de milliyet fikrinin gelişmesinde etkili oldu⁴⁶.

41 FEYZİOĞLU, Atatürk ve Milliyetçilik, s.20.

42 SARINAY, Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı, s.25.

43 TÜRKKAN, Türkçülüğün Tarihi, s.63.

44 FEYZİOĞLU, Atatürk ve Milliyetçilik, s.20.

45 SARINAY, Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları, s.67.

46 Zekeriya SERTEL, Atatürk Milliyetçiliği Nasıl Anlıyordu? Irkçılık-Turancılık, Ankara, 1984, s.171.

II.Abdulhamid tahta geçtiği zaman gerek dünya gerekse Osmanlı Devleti'nde yaşayan müslümanlar arasında gittikçe güçlenen İslamcılık eğilimini devlet politikası haline getirdi. Realist bir devlet adamı olan II.Abdulhamid, hristiyan unsurların devletten ayrıldığı ve emperyalizmin güç kazandığı bir dönemde hiç değilse müslüman grupların devlete bağlılığını sağlamlaştırmak amacıyla islamcılığı siyasi gayesini gerçekleştirmek için bir vasıta olarak kullanılmıştır.

Bu dönemde Türkçenin imparatorluk içindeki durumunu kuvvetlendirme ve yayma konusunda önemli bir adım atıldı. Osmanlı tarihinde ilk defa 1876 Anayasası ile devletin resmi dilinin Türkçe olduğu kabul edildi⁴⁷.

Bu dönemin basınında, dil, edebiyat, tarih ve Türklük konusu tartışıldı, Anadolu'nun Türk olduğu, diğer milletlere ait olamayacağı üzerinde duruldu ve Türk Anadolu'nun yaratılması fikri doğdu. Böylece ortaya çıkan gelişmeler bugünkü sınırlarımız içinde yaşayan halkımızın kaynağını teşkil etmiştir. Ayrıca bu devir yasaklarına rağmen, Türkçülük, Milliyetçilik adını verdiğimiz akımın Türkiye'de şekillenmeye başladığı bir devir olmuştur. Bu nedenle II.Abdulhamid'in islamcılık politikasını geleneksel islamla, modern milliyetçilik arasında bir geçiş olarak değerlendirmek mümkündür⁴⁸.

II.Abdulhamid devri milliyetçilik akımının Türkiye'de şekillenmeye başladığı bir devirdir⁴⁹. Bu dönemde islamcılık fikri ağırlık taşımakla birlikte Türkçülük de aydınlar arasında gelişmeye devam etti. Mehmet Atif, Ahmed Mithat Efendi, Mizancı Murad yayınladıkları eserlerle Türklüğe verdikleri önemi ifade ettiler.

Dilci ve ansiklopedist Şemseddin Sami Osmanlı Türkçesine dil bilim açısından en büyük yardımı yapmıştır. Kamus-u Türkî, adlı eseri bu yoldaki en büyük hizmeti olmuştur. Şemseddin Sami, "Osmanlı Lisanı" tabirine karşı çıkmış, Osmanlı isminin devlet ünvanı olduğunu, bu milletin adının Türk, dilinin de "Lisan-ı Türkî" olduğunu vurgulamıştır.

47 Bu konuda bakınız. (Enver Ziya KARAL, Osmanlı Tarihi, 2. B. c.VIII, Ankara, 1983, s.556.

48 SARINAY, Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları, s.63-67.

49 Şerif MARDİN, Makaleler 4, Türk Modernleşmesi, İstanbul, 1992, s.94.

Ayrıca Bursalı Mehmed Tahir, Necip Asım, Veled Çelebi, Fuad (Köse Raif) ve Emrullah Efendi makaleleriyle Türklerin tarihi rolü ve Türkçenin sadeleştirilmesi hususunda fikirlerini açıkladılar⁵⁰. Bunlar fikirlerini 1894'de çıkmaya başlayan "İkdam" gazetesi vasıtasıyla yaydılar⁵¹. İlk defa "Türk Gazetesi"dir" başlığı ile çıkan "İkdam"ın kültürel Türkçülüğün gelişmesinde ve Türkiye'de milliyet fikrinin tanıtılmasında önemli bir yeri vardır⁵².

Kültür Türkçülüğünü dıştan gelen bazı etkenler de geliştirdi. 1870'lerde Volga Tatarları arasında gelişen bir hareket, İslam dininin reformu ve Tatarların öz kültürlerinin korunması ve anlaşılması şeklini almıştı. 1883'ten itibaren Kırım'da Bahçesaray'da çıkardığı "Tercüman" gazetesinde Gaspıralı İsmail Bey, bu eğilime yeni bir boyut kazandırdı. Gaspıralı, Rusya müslümanlarının ve Türklerin birleşmesi fikrini "Dilde, Fikirde, İşte Birlik" sloganı ile ilan ediyordu. Gaspıralı, bu uğurda islami bağların bir harç olarak kullanılabileceğine inanıyordu. Bu fikirlerin Osmanlı İmparatorluğu'na intikalinde önemli bir şahsiyet de Hüseyinzade Ali Turan'dır⁵³.

İlmi Türkçülüğün ardından 1897 Türk-Yunan savaşının doğurduğu milliyetçi galeyana Türkçülüğün edebî safhasını (millî edebiyat) başlattı⁵⁴. Bu yeni çıkış Mehmed Emin (Yurdakul)'in kuvvetli vatanseverlik ve milliyetçilik duyguları ile yazdığı şiirleriyle ilk örneğini verdi. Özellikle:

Ben bir Türk'üm dinim, cinsim uludur,

Sinem, özüm ateş ile doludur,

İnsan olan vatanının kuludur,

50 SARINAY, Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları, s.73-76.

51 Şerif MARDİN, Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908, İstanbul, 1992, s.62.

52 SARINAY, Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı, s.27.

53 MARDİN, Makaleler 4 Türk Modernleşmesi, s.96.

54 Geniş bilgi için bakınız (Bernard LEWIS, Modern Türkiye'nin Doğuşu, Ankara, 1993, s.341-350.)

Türk evladı evde durmaz giderim. Mısralarıyla başlayan şiiri Türk aydınları üzerinde büyük ilgi uyandırdı. Şiirde Mehmet Emin'le başlayan edebi Türkçülüğü düz yazı alanında Ahmed Hikmet (Müftüoğlu) devam ettirdi⁵⁵.

Türk milliyetçiliğinin II.Meşrutiyet öncesinde dil, tarih ve edebiyat sahaslarındaki çalışmalarla kültürel temelleri atılmış ve milletin hayatında etkili bir faktör olan milliyet duygusu da önem kazanmaya başlamıştır. Fakat ırka dayalı bir milliyetçilik takip etmek, imparatorluğun dağılıp hızlandıracağı endişesiyle milli kültürü inşa etmeye öncelik verilmiştir. II.Meşrutiyetten önce Türkçülük siyasi bir akım haline getirilememiştir. Bu nedenle, II.Meşrutiyet ilan edildiği zaman ülkede Türkçülük akımı henüz kendini gösterememişti. Hiçbir yayın organı (İkdam gazetesi hariç) ve Cemiyet bu düşünceyi açıkça savunmuyordu. Rusya'dan gelen aydınların savunduğu siyasi Türkçülük ve temelleri önceden atılan kültürel Türkçülük, Türk milliyetçiliğinin sistemleşmesini sağlayacak unsurları kısmen hazırlamıştır. Böylece II.Meşrutiyetin getirdiği hürriyet ortamı içinde Türkçülük güçlenerek bir siyasi akım haline geldi⁵⁶.

İran ve Rusya'daki devrim hareketleriyle karşılaştırıldığında Osmanlı İmparatorluğunda Abdulhamid rejimine askeri bir darbeyle son verilmesi hızlı ve kalıcı bir biçimde gerçekleşti. 24 Temmuz 1908'de Meşruti idare kuruldu ve İttihat ve Terakki Cemiyeti egemen güç oldu. Bu hareketin Azerbaycan üzerinde de etkili sonuçları görüldü. İstanbul'daki yeni liberal rejim Türkçülüğün Osmanlı İmparatorluğundaki öncülerini için serbest bir faaliyet ortamı oluşturmuştu. Artık diğer ülkelerdeki soydaşları da Türkçülerin ilgi alanına girmeye başlamıştı.

Osmanlılar artık, Rusya'da Osmanlı topraklarındakinden fazla Türk yaşadığı gerçeğini farketmişlerdi. Böyle bir ortamda Azerbaycanlı aydınlar ideolojik eğilimleri ve edebi çalışmaları için ümit vaadeden bu ülkeye gelmeye başladılar. Bunlar arasında Ahmed Ağaoğlu, Hüseyinzade Ali, Yusufbekof, Şair Mehmed Hadi, gazeteci Karabekov Karabey de vardı. İran'dan sınırışı edilmesinden sonra Resulzade

55 SARINAY, Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı, s.28.

56 SARINAY, Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları, s.94.

de bunlara katılmıştı. Azerbaycan'dan göç edenler, İstanbul'daki Pan-Türkist faaliyetlerde önemli rol oynadılar. Hatta bazıları siyasal hayatta ve yönetim içinde belli mevkilere geldiler. Gaspıralı ve Akçuraoğlu ile birlikte Hüseyinzade, İttihat ve Terakki'nin yüksek kuruluna katılmaya davet edilmiş, Ahmed Ağaoğlu İstanbul Eğitim Müfettişliğine atanmıştı. Ağaoğlu ve Hüseyinzade Osmanlı siyasal hayatına girerken diğerleri vatanlarına geri döndüler⁵⁷.

Yine bir değerli aydınımız Yusuf Akçura'nın önemi ise Türkiye'de siyasi Türkçülüğün yayılmasında oynadığı rol ve aydınlar üzerindeki tesirinden kaynaklanmaktadır. Akçura, "Üç Tarz-ı Siyaset" adlı meşhur makalesi ile Türkçülüğün siyasi programını ortaya koydu⁵⁸. Dolayısıyla politika olarak Türkçülük 1904 yılında Kahire'de çıkan "Türk" gazetesinde Yusuf Akçura'nın yazdığı bu makale ile başladı. Burada Osmanlılık politikasının verimsizliğinden bahsediliyor ve Osmanlılar için İslamcılık mı, yoksa Türkçülüğün mü faydalı olduğu bu gazetenin okuyucularından soruluyordu⁵⁹.

Türkiye dışında Türkçülük hareketi ise sadece Kırım'da İsmail Gaspıralı tarafından yapıldı. Bunun dışında yalnız milliyetçiliğe doğru bir uyanış hareketi oldu⁶⁰.

Rusya Türkleri arasında ilk uyanış hareketi Kazan'da başladı. Bu hareketin öncülüğünü Abdunnâsır Kursavi, Şehabeddin Mercâni, Hüseyin Feyizhani ve Kayyum Nâsırî yaptı⁶¹.

Kazan ve Kırım'dan başka Azerbaycan'da da aydınlanma hareketi başladı. Bunun öncülüğünü Ahundzade Mirza Feth Ali yaptı. Daha sonra Rusya'da ilk Türkçe gazete olan "Ekinci" Zerdabî Hasan Bey tarafından 1875'te Bakû'de

57 Tadeusz SWIETOCHOWSKI, Müslüman Cemaatten Ulusal Kimliğe Rus Azerbaycanı 1905-1920, İstanbul, 1988, s.103,108.

58 SARINAY, Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları, s.61.

59 Mehmet Emin ERIŞİRGİL, Türkçülük Devri, Milliyetçilik Devri, İnsanlık Devri, Ankara, 1958, s.25.

60 ORKUN, Türkçülüğün Tarihi, s.61.

61 SARINAY, Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları, s.53.

çıkarıldı⁶². Azerbaycan'daki bu tür faaliyetler Türkiye ile yakınlaşmayı daha da artırdı.

II.Meşrutiyetin sağladığı hürriyet ortamında Türk milliyetçiliği fikri belli cemiyetler ve dergiler etrafında teşkilatlanmaya başladı⁶³.

Türkiye'de Türk milliyetçiliği esasına dayanarak kurulan ilk Cemiyet "Türk Derneği"dir (1908). Maksudı Türk tarihi, Türk dili hakkında araştırma yapmak olan Cemiyetin üyeleri arasında Ahmed Mithat Efendi, Emrullah Efendi, Necip Asım Bey, Bursalı Tahir Bey, Velcd Çelebi Efendi, Akçuraoğlu Yusuf, Fuat Raif Bey, Rıza Tevfik Bey, Şair Mehmed Emin Bey, Gaspıralı İsmail Bey, Hüseyin Cahid Bey, Azerbaycan Cumhuriyeti Başvekillerinden Yusuf Beyzade Nesib Bey, Ağaoğlu Ahmed Bey, Hüseyinzade Ali Bey, Köprülüzade Fuad Bey, Fuad Sabit Bey gibi ünlü şahsiyetler de bulunmaktaydı⁶⁴.

Türk Derneği'nden sonra 1911'de Türk Yurdu Cemiyeti kuruldu. Bu cemiyet daha pratik hedeflere yönelmiş, Türk öğrencileri için bir yurt kurulması işine girişmiş ve Türk Yurdu dergisini yayınlamıştır. Bu dergi Türkçülüğün oluşup gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Fakat Türkçülük hareketinin en büyük canlılığı, Osmanlı Devleti'nin en kötü günlerinde başlamıştır. Bu canlılığın en önemli göstergesi Türk Ocağı'nın kurulması olmuştur. Ocak, 3 Temmuz 1911'de İttihat ve Terakki'nin kurulduğu kurumda askerî Tıbbiye'de faaliyete başladı. Bu basit bir rastlantı olmasa gerek. Türk Ocağı'nın resmen kuruluşu 25 Mart 1912'dedir. Bu sırada Trablusgarp Savaşı altı aya yakın bir süredir devam etmekte, üç gün önce de İtalya Çanakkale'ye saldırmıştı. Türk Ocağı, özellikle İstanbul'da her cuma günü verilen konferansları, kadınlı, erkekli temsilleri, Ocağın yayın organı haline gelen Türk Yurdu'ndaki makaleleri, milli ekonomi alanındaki davranışlarıyla çok canlı bir

62 Geniş bilgi için bakınız. (Yusuf AKÇURA, Türkçülük ve Türkçülüğün Tarihi Gelişimi, İstanbul, 1978 s.64-68.

63 SARINAY, Atatürk'ün millet ve Milliyetçilik Anlayışı, s.30.

64 AKÇURA, Yeni Türk Devleti'nin Öncüleri, s.190.

faaliyet göstermiştir⁶⁵. Türk Ocakları mefkuresine hizmeti dokunan bir çok ünlü şahsiyet vardır⁶⁶.

Türk Ocağı'na yirmi yaşını bitirenler üye olabildiğinden daha genç yaştakiler için "Türk Gücü" adlı bir dernek daha kuruldu. Yine Türk Ocağı bünyesinde "Türk Bilgi Derneği" faaliyete başladı. Bu dernekler daha sonra Enver Paşa'nın Harbiye Nezareti'ne bağlı olarak kurduğu Gençlik Dernekleri ile paralel bir çalışma içine girdi. Türk Ocağı ayrıca Köycüler Cemiyeti, İhtiyat Zabıtları, Teavün Cemiyeti, Darülfünun Talebe Cemiyütlerini de bünyesinde barındırıyordu. Cemiyetlerin yanında Genç Kalemler, Türk Yurdu, Halka Doğru, Türk Sözü, Küçük Mecmua, Bilgi Mecmuası, Yeni Mecmua gibi dergiler Türkçülük fikrinin gelişimine hizmet ettiler⁶⁷.

Balkan Savaşı'nın patlaması, Rumeli'nin tamamen elden çıkması Osmanlılık idealine kesin darbeyi vurdu. Son iki yüz yılda, Türklük aleyhine gelişen yerli fakat Türk olmayanların , ecebi kuvvetlerle elele vermeleri demek olan Balkan Harbi, bizim gözümüzü açmak için bir zelzele vazifesi gördü. Gökalp'in o sıralarda çıkan bir manzumesinde:

*Durma düşman durma, gücünü artır,
Türklüğün başına hareket yağdır.
Uyuyan bir kavme bu felaket azdır,*

65 Sina AKŞIN, Jön Türkler ve İttihat Terakki, İstanbul, 1987, s.249.

66 Hamdullah Suphi Tanrıöver, Ahmet Ferit Tek, Prof.Dr.Osman Turan, Prof.Dr.Necati Akder, Prof.Dr.Emin Bilgiç, Prof.Dr.Orhan Düzgüneş, Kâzım Karabekir, Ziya Gökalp, Necip Asım Yazıksız, Yusuf Açıura, Mahmudbay Hüseyinof, İsmail Gaspıralı, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Ahmed Ağaoğlu, Ahmed Midhat, Abdülhak Hamit Tarhan, Abdullah Tokayef, Bursalı Mehmed Tahir, Celâl Şahin Erozan, Mehmed Veled Çelebi İzbudak, Recaizade Mahmud Ekrem, Cemaleddin Afgani, Hüseyinzade Ali Turan, İsmail Mahir Efendi, Musa Carullah Bigiyef gibi şahsiyetler dikkat çekmektedir. Bunlardan bazıları Türk Ocakları Genel Başkanlığı'na seçilmiş, bazılarının resimlerinin Türk Ocakları Kurultayı'nca, Türk Ocakları Salonlarına asılmasına karar verilmiş, bazılarının ise Türk Yurdu Dergisi I. Tertip 1-161 sayılarında "Türklerin Faidesine çalışanlar" başlığı ile resimleri yayımlanmıştır. (Mehmet Uzun-Yücel Hacıoğlu, Türk Ocakları Belgeseli Belgeler/Resimler, 1912-1994, Ankara, 1994).

67 Hüseyin TUNCER, Türk Yurdu Üzerine Bir İnceleme, Ankara, 1990, s.42.

Vur eski kölesi, utandır onu,

Bırakma uyusun, uyandır onu!

diye sızlanması bu zelzelenin bir yankısıdır⁶⁸.

Bu harp Osmanlılık akımının dayandığı temelleri yıktı. "İttihat-ı Anasır" politikasını iflas ettirdi. Dolayısıyla İmparatorluk içindeki Türkler arasında milliyetçilik duyguları hızla yükseldi. İttihat ve Terakki yöneticileri de devleti kurtarmak noktasında Türk milliyetçiliğine ağırlık vermeye başladı⁶⁹.

Türkçülüğün dernekler vasıtasıyla teşkilatlanmaya başladığı dönemde bazı aydınlarımız da Selanik'te çıkarılan Genç Kalemler Dergisi (1911) etrafında birleştiler. Bu dergi, dilde Türkçülük akımını başlatarak milliyetçi ideolojinin oluşması bakımından önemli bir gelişmeye öncülük etti. Ali Canip (Yöntem) ve Ömer Seyfeddin tarafından çıkarılan dergide daha sonra Ziva Gökalp'in de katılmasıyla Türk dilini yeni bir zihniyetle işlemeye başladılar⁷⁰.

Vatan ne Türkiye'dir Türklere, ne Türkistan,

Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir; Turan!...

Diye ilk defa haykırarak önceleri Turancılık fikrini savunan Gökalp, bu mecmuaya Turan şiirinden başka daha birçok şiir ve yazı yazmış, felsefi makaleler çıkarmış ve öyle tesir etmeye başlamıştır ki, aynı dergide yazan Ömer Seyfeddin, Gökalp'in yukarıdaki mısralarını hikayesinin başına koymuştu⁷¹.

Ziya Gökalp, Türkçülük idealini, kalpleri de atelşeyerek Türklük şuuru toplumdaki uyandırarak yol gösteren aydın olmuştur. O Türklüğü bir bütün halinde göstermektedir:

ειδοιοογιγογοιο

Gökalp, Osmanlılık Pan-İslamizm ve Turancılık politikalarının her birinde yer alan bazı temel kavramları kendi Türkçülük teorisine dahil etmeye çalışmıştır. Türk Yurdu dergisinde 1913-1914 döneminde yayınlanan makalelerin bir derlemesi

68 Remzi Oğuz ARIK, Türk İnkılâbı ve Milliyetçiliğimiz, Ankara, 1981, s.116.

69 SARINAY, Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları, s.93.

70 SARINAY, Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı, s.31.

71 ORKUN, Türkçülüğün Tarihi, s.71.

1918 yılında Türkleşmek, İslamlaşmak ve Muasırlaşmak adı altında kitap olarak yayınlandı. Gökalp bu sloganı, 1907'de Bakû'de yayınladığı "Füyuzat" adlı dergisinde Türkleri, "Türkleşmek, İslamlaşmak ve Avrupalılaşmak"a çağıran arkadaşı Hüseyinzade Ali'den almış ve bu ilkeyi kavramlarının temeli haline getirerek teori ve uygulama yönünden geliştirmiştir⁷².

Türkçülük cereyanının, Turancılık heyecanı ile bütünleşerek İttihat ve Terakki liderleri nezdinde de itibar kazandığı bir dönemde Osmanlı Devleti, Almanya'nın yanında I.Dünya Savaşı'na girdi. Fakat savaştan beklenen sonuç alınamadı.

Mondros Mütarakesi'nin imzalanması üzerine, milli varlığı tehlikede gören Türk ocakları mensupları mütareke yıllarında gerek işgalci kuvvetlere karşı gerekse aciz kalan Osmanlı Hükümeti'ne karşı tavır alarak faaliyetlerini daha çok siyasi alana kaydırmış ve aktif mücadeleye başlamıştır. Türk Ocağı çevresindeki milliyetçi ve vatansever düşünce atmosferi içinde yetişen ve bu düşüncelerden etkilenen asker-sivil Türk aydınları, Anadolu'daki Milli Mücadele'yi yürüten kadroların içinde yer aldılar. Çünkü burada aşılana milliyetçi ideoloji ve ruh mütarekenin boğucu havası ve yalnızlığı içinde Müdafaa-i Hukuk hareketinin kaynağı olmuştur. Zaten, Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde başlanan Milli Mücadele hareketinde Türk milliyetçiliği ve vatanseverliği başlıca siyasi çağrı olduğu gibi bu mücadele de her yönüyle milli bir hareket niteliğindedir⁷³.

Milli Mücadele dönemi Türk milliyetçiliğinin gerçek bir anavatan anlayışı ile bütünleştiği dönem olmuştur. Bu dönemde milliyetçiliğimizin kazandığı en önemli boyut milli egemenlik ilkesinin Yeni Türk Devleti'nin temel prensibi haline gelmesi olmuştur. Milli Mücadele'nin sonunda şu gerçek ortaya çıkmıştır: Artık vatan Türk Vatanı; millet Türk Milleti, devlet de Türk Devleti'dir⁷⁴.

72 Uriel HEYD, Türk Ulusçuluğunun Temelleri, (Çeviren: Kadir Günay), Ankara, 1979, s.173.

73 SARINAY, Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları, s.188, 223,224.

74 Remzi Oğuz ARIK, Milliyetçilik, İstanbul, 1974, s.173.

Bu dönemde milliyet fikrinin şahlanması, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna sebep olmuştur. Mustafa Kemal Paşa, Osmanlı döneminde yarım yüzyılı aşan Türkçülük hareketlerinin geleneğinden, birikiminden milli devlet fikrine ulaşmış, Türk milletine dayanan Türkiye Cumhuriyeti'ni kurmuştur⁷⁵.

Türkiye Cumhuriyeti'nin tesisi Türk milliyetçiliği açısından Türkçülük idealinin tahakkuku demektir. Çoğu Türkçülerin ümit bile edemedikleri ideal, bir Türk dehâsının kudretiyle gerçek oldu⁷⁶.

Sonuç olarak tarihte ve bugün Türk Milliyetçiliği en müsbet fonksiyonu ile en temiz fikir sistemi olarak gözümüz önündedir. Milliyetçilik duygularını istismar edenler, soysuzlaşturanlar, belki hüsrana uğrayacaklar fakat her ölümsüz kıymet gibi bir mücevher saflığını ve değerini muhafaza eden, iki bin yıllık maziye sahip Türk milliyetçiliği yaşayacaktır⁷⁷.

75 SARINAY, Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı, s.47.

76 AKÇURA, Yeni Türk Devleti'nin Öncüleri, s.211.

77 KAFESOĞLU, Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri, s.16.